

UNA POPOVIĆ¹
Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

ESTETIČKO DRUŠTVO SRBIJE: ČETRDESET GODINA

Dana 11. januara tekuće godine navršilo se tačno četrdeset godina od osnivanja Estetičkog društva Srbije, jednog od retkih strukovnih udruženja za filozofiju u našoj zemlji, i prvog strukovnog filozofskog udruženja posvećenog jednoj određenoj disciplini filozofije kod nas. U četrdeset godina svog postojanja, Estetičko društvo Srbije dokazalo se kao filozofska institucija od uticaja i značaja u našoj zemlji, te – rečima Mihajla Vidakovića – postalo istinski *spiritus movens* razvoja estetike na našoj filozofskoj sceni.

Estetičko društvo Srbije osnovano je 1978. godine u Beogradu. Neposredni povod osnivanju udruženja bila je predstojeća organizacija IX međunarodnog kongresa za estetiku, koji je 1980. godine održan u Dubrovniku, sa temom *The Problem of Creativity (Problem kreativnosti)*. Iako je i pre organizacije ovog kongresa bilo nekoliko inicijativa za osnivanje jednog strukovnog udruženja posvećenog estetici, čini se da je tek okolnost predstojeće organizacije svetskog kongresa bila dovoljan podsticaj za ostvarivanje takve ideje. Štaviše, zamisao da se ovaj kongres održi upravo u Jugoslaviji zapravo nije potekla od naših estetičara, već od Međunarodnog komiteta, koji je na kongresu u Darmštatu 1976. godine uputio taj predlog Milanu Damjanoviću – inače jedinom jugoslovenskom učesniku.²

Uprkos tome, čini se da okolnost osnivanja Estetičkog društva Srbije ipak nije bila samo posledica pragmatičnih zahteva za institucionalnom platformom – ili jednom od takvih platformi – koja bi organizaciono izvela održavanje međunarodnog kongresa. Pored navedenog, radi se i o rastućoj svesti tadašnjih filozofa da postoji potreba za sistematičnijim i fokusiranim razvojem istraživanja estetičkih tema kod nas, istraživanjem koje bi trebalo da ne

¹ E-mail adresa autorke: unapopovic@ff.uns.ac.rs

² Vidaković, M., „EDS – spiritus movens razvoja estetike u nas”, u: B. Miličić (ur.), *Estetika, umetnost, moral*, Estetičko društvo Srbije, Beograd 2002, str. 182-183.

samo nominalno, već i institucionalno udruži napore naših estetičara i drugih teoretičara kulture i umetnosti, uprkos razlikama u pristupima, metodologiji i estetičkim pozicijama. Ova potreba je, čini se, bila posledica značajne uloge umetnosti u tadašnjem jugoslovenskom društvu, kao i činjenice da je estetika bila jednako ozbiljno razvijana u tri filozofska centra u zemlji – kako na Filozofskom fakultetu i Univerzitetu umetnosti u Beogradu, tako i na filozofskim fakultetima u Sarajevu i Zagrebu. Stoga ne iznenađuje činjenica da se na samoj osnivačkoj skupštini EDS pojavio i predlog za osnivanjem jedne jugoslovenske asocijacije estetičara, koja je u konačnom trebalo da bude glavni organizator kongresa u Dubrovniku.

Osnivačka skupština Estetičkog društva Srbije održana je u maloj sali Kolarčeve zadužbine. Njoj je prisustvovalo oko pedesetak naših estetičara i teoretičara umetnosti, a njih dvadeset potpisalo je zahtev za registraciju udruženja, u skladu sa tadašnjim zakonom. Među potpisnicima bili su Milan Damnjanović, Dragan Jeremić, Milan Ranković, Sreten Petrović, Mirko Zurovac, Zoran Konstantinović, Zoran Gavrilović, Sveta Lukić, Dušan Stojanović, Vladeta Jerotić, Milorad Pavić, Nikša Stipčević, Lazar Trifunović i Prvoslav Ralić; pored potpisnika osnivačkoj skupštini su prisustvovali i Miodrag Protić, Jovan Hristić, Žarko Vidović, Ivo Tartalja, Branislava Milijić, Vladan Radovanović i drugi.³

Milan Damnjanović, nesumnjivi *spiritus movens* osnivanja Estetičkog društva Srbije – kao i organizacije IX međunarodnog kongresa za estetiku, izabran je za prvog predsednika društva: dugi niz godina Damnjanović je oblikovao dinamiku i atmosferu rada EDS, ostavši upamćen kao estetičar od formata i kao osoba širokih nazora. Pored Damnjanovića, u prvim godinama postojanja društva njegov rad najviše oblikuju Mirko Zurovac – takođe predsednik EDS u više mandata, Sreten Petrović, Branislava Milijić, i Mihajlo Vidaković, inače dugogodišnji naučni sekretar EDS. Pored navedenih, u daljim godinama rada društvo vode i Milan Ranković, Dušan Pajin, Milan Uzelac, Aleksandar Petrović i Dragan Žunić, a od mlađih članova Nebojša Grubor, Iva Draškić Vićanović, Divna Vuksanović, Slobodan Jauković, Una Popović i Marko Novaković.

Činjenica da je Damnjanović sopstvenu karijeru razvijao na Univerzitetu umetnosti u Beogradu verovatno predstavlja jedan od uzroka posve interdisciplinarne atmosfere rada društva u prvih deset godina njegovog postojanja. Iako dominantno filozofski orijentisano, Estetičko društvo Srbije je od samog osnivanja – uključujući tu i osnivačku skupštinu – okupljalo različite profile teoretičara posvećenih umetnosti i kulturi. Ova interdisciplinarna atmosfera

³ Up. Isto, str. 183. Mihajlo Vidaković bio je zapisničar na osnivačkoj skupštini EDS, te od njege potiče većina podataka vezanih za osnivanje društva.

donekle je zamrla devedesetih godina XX veka, kada su se unutar društva naglašenije okupljali upravo filozofi, no ona se iznova – možda i više nego ranije – ostvaruje u radu EDS tokom XI veka.

Sa jedne strane dominantno filozofski, a sa druge naglašeno interdisciplinarni karakter rada EDS, čini se, rezultuje dobrim balansom postignutih rezultata: dok su teme konferencija, tribina, predavanja i drugih aktivnosti društva mahom filozofski artikulisane i smeraju na temeljne probleme i pojmove teorijskog zahvatanja umetnosti, kulture i estetskog domena uopšte, konkretni teorijski doprinosi autora i autorki variraju i metodološki i sadržinski, te pokrivaju veoma široku lepezu mogućih pristupa datim problemima. Kako to navodi sam Damjanović u inauguralnom govoru IX kongresa, pod naslovom *Ideja i stvarnost kongresa za estetiku*: „danas nije u pitanju samo naučno ili filozofsko mišljenje o umetnosti i odgovarajući govor, već i mišljenje pomoću umetnosti u sasvim novom kategorijalnom apartu, najzad i mišljenje u umetnosti”.⁴ Ove reči kao da proriču sudbinu estetičkog društva: dijaloška otvorenost umetnosti, pluriperspektivni prostor komunikacije o umetnosti koji predstavlja tradicija estetike, kultura kao društvena dimenzija konstituisana diskursom o estetskom – sve to implicira ideju institucionalizacije rada na estetici kao osiguravanja prostora slobodnog, te samim tim i interdisciplinarno osetljivog poduhvata.

Najprepoznatljivija aktivnost Estetičkog društva Srbije je organizacija tradicionalnih i glasovitih godišnjih konferencija, posvećenih najširem spektru estetičkih problema i tema. Prateći sam međunarodni kongres, EDS već 1981. godine organizuje konferenciju sa temom *Estetika i svakodnevni život*; nakon toga, konferencije istog profila održavaju se svake godine, bez izuzetka. Izbor tema konferencija svedoči o raznovrsnosti pristupa i perspektiva zastupljenih radom članova društva: *Stvaralaštvo i ljudski svet* (1982.), *Umetničko delo danas* (1982.), *Stvarnost u umetničkom delu* (1983.), *Umetnost i nauka* (1984.), *Umetnost i mit* (1985.), *Umetnost i progres* (1986.), *Vrednost i kriterijumi* (1987.), *Umetnost i istina* (1988.), *Istoričnost umetnosti* (1989.), *Kraj umetnosti* (1990.), *Estetsko i sveto* (1991.), *Estetika krajem XX veka* (1992.), *Pluralizam u umetnosti* (1993.), *Niče i moderna estetika* (1994.), *Umetnost i priroda* (1995.), *Estetsko zadovoljstvo i moderna umetnost* (1996.), *Čemu umetnost?* (1997.), *Srpska estetika u XX veku* (1998. i 1999.), *Umetnost i moral* (2000.), *Estetika na prekretnici milenijuma* (2001.), *Estetsko iskustvo* (2002.), *Estetika i umetnička kritika* (2003.), *Položaj lepog u estetici* (2004.), *Šta je estetika?* (2005.), *Teorija umetničkog stvaralaštva* (2006.), *Umetnost u kulturi* (2007.), *Umetnost i istina* (2008.), *Uticaoje estetike na umetnost* (2009.),

⁴ Up. Damjanović, M., „Ideja i stvarnost kongresa za estetiku”, u: *Estetika i stvaralaštvo*, Vselin Masleša, Sarajevo, 1988, str. 545.

Estetika i obrazovanje (2010.), *Problem kreativnosti* (2011.), *Problem ukusa* (2012.), *Kriza umetnosti i nove umetničke prakse* (2013.), *Aktuelnost i budućnost estetike* (2014.), *Problem forme* (2015.), *Homo aestheticus* (2016.), *Estetska kultura* (2017.) i *Estetsko i stvarno* (2018.). Skoro svaku od navedenih konferencija pratio je i zbornik radova pod istim naslovom, te tako danas imamo zavidnu biblioteku koju sačinjava više od trideset naslova. Zbornici radova nisu objavljeni za skupove održane u periodu od 1987. do 1990, odnosno 1992. i 1993. godine.

Institucionalizacija filozofskog rada na estetici nesumnjivo je prevazišla početne okolnosti koje su dovele do osnivanja društva – Estetičko društvo Srbije, već četrdeset godina, uspešno okuplja sve značajnije estetičare iz naše zemlje, te jednako uspešno saraduje sa estetičarima iz regiona. Pomenuti interdisciplinarni karakter rada društva dodatno obogaćuje takvu sliku, te tako poslednjih godina svedočimo organizaciji sada već tradicionalnog skupa posvećenog filozofiji medija, skupa koji dopunjava godišnje skupove EDS – baštinu IX međunarodnog kogresa. Domen estetike se, tako, posredstvom Estetičkog društva Srbije – bar na našoj filozofskoj i teorijskoj sceni – razvija i u pravcu teorije medija, a time otvara i za naglašeni zadatak filozofske obrade posve savremenih fenomena. Sekcija EDS posvećena filozofiji medija takođe je pre nekoliko godina dopunjena i omladinskom sekcijom: njeno osnivanje imalo je za cilj da mladim teoretičarima obezbedi institucionalni prostor delovanja i podršku u razvoju istraživačkih projekata koji bi više odgovarali njihovim interesovanjima i potrebama. U tom smislu može se očekivati da će institucionalni okvir delovanja EDS u budućnosti biti proširen u smeru posve recentnih estetičkih tema i problema.

Gledajući unazad, međutim, može se zaključiti da je u poslednjih četrdeset godina rada društvo najviše bilo orijentisano na ispitivanje problema vezanih za umetnost sa jedne, odnosno na ispitivanje i problematizaciju same estetike sa druge strane. Kako se čini, problem umetnosti, u skoro svim zamislivim njegovim perspektivama – od odnosa prema nauci, religiji i mitu, do kraja i krize umetnosti, te novih umetničkih praksi – od samog početka rada društva ističe se kao njegova centralna tema. Umetnost, izgleda, predstavlja kontinuiranu provokaciju naših estetičara, i najdraži predmet njihovog proučavanja. U tom smislu moglo bi se olako zaključiti da su naši estetičari opredeljeni više za jednu filozofiju umetnosti nego za estetiku. Ipak, drugi dominantni fokus konferencija i rada društva uopšte predstavlja jednako kontinuirano postavljanje pitanja o samoj estetici, odnosno o smislu i funkciji filozofskog bavljenja umetnošću – i drugim estetskim fenomenima.

Navedeno pitanje određuje ne samo očigledne slučajeve skupova sa temama poput *Šta je estetika?* i *Aktuelnost i budućnost estetike*, već i probleme

poput *Estetika i umetnička kritika*, *Estetsko i stvarno*, *Estetska kultura*, *Homo aestheticus*, *Položaj lepog u estetici*, te *Estetika na prekretnici milenijuma*. Štaviše, čini se da se tokom godina fokus naših estetičara pomerio sa favorizovanja pitanja umetnosti na temeljno preispitivanje same estetičke delatnosti, budući da pitanje umetnosti bez sumnje određuje same početke rada EDS, dok poslednjih godina svedočimo upravo učestalim izborima tema koje pod lupu stavljaju samu estetiku.

U tom kontekstu treba posebno istaći čak dva skupa posvećena istoriji naše estetike, održana 1988. i 1999. godine. Do danas, ova dva skupa predstavljaju jedine filozofske skupove u našoj zemlji posvećene nasleđu i istorijskom razvoju neke konkretne filozofske discipline kod nas. U tom pogledu estetika i Estetičko društvo Srbije nesumnjivo prednjače na našoj filozofskoj sceni: iako poslednjih godina svedočimo većoj popularnosti istraživanja naše filozofske tradicije, takva istraživanja uglavnom su posvećena celini razvoja filozofije u Srbiji, te retko fokusirana na konkretnu filozofsku oblast. Međutim, kada je reč o estetici, prva studija posvećena našoj estetičkoj baštini objavljena je 1989. godine – reč je o studiji *Estetika kod Srba. Od srednjeg veka do Svetozara Markovića*, čiji je autor Dragan Jeremić. Drugu sličnu studiju objavljuje Milan Ranković 1998. godine, pod naslovom *Istorija srpske estetike*. Zajedno sa zbornikom radova sa pomenuta dva skupa EDS, objavljenim 2000. godine pod naslovom *Srpska estetika u XX veku*, srpska estetika u XXI vek ulazi sa svešću o sopstvenom položaju, sopstvenim prednostima i nedostacima; čini se da je navedeno imalo odjeka kako u daljem institucionalnom radu društva, tako i u radu pojedinih njegovih članova.

Četrdeset godina rada Estetičkog društva Srbije ovaploćuje borbu sa zadacima postavljenim u same osnove ove institucije – društvo postojano dela na razvijanju i širenju estetskog ukusa i kulture u široj zajednici. Istovremeno, društvo podstiče i unapređuje naučno-istraživački rad posvećen celini domena estetike, ali i onaj koji je vezan za teorije posebnih umetnosti, kao i za tumačenje pojedinih umetničkih dela. Društvo nastoji da dela kao zbirna tačka različitih teorijskih pristupa estetskoj dimenziji, te da na taj način unapredi i istraživanja kulture i umetnosti koja nisu nužno strogo teorijske prirode. Napokon, dugi niz godina društvo nastoji da pospeši estetsko obrazovanje i vaspitanje, te uopšte položaj umetnosti u obrazovnom procesu.

Jubilej – 40. godina od osnivanja – obeležen je nizom manifestacija koje su organizovane tokom cele 2018. godine u više gradova naše zemlje. Tokom marta i aprila simbolično je u maloj sali Kolarčeve zadužbine u Beogradu održan ciklus predavanja *Estetika danas*, zamišljen tako da predstavi recentna istraživanja u estetici. Obeležavanje jubileja nastavljeno je nizom tribina, gostovanja, u okviru redovnih konferencija društva, publikovanjem temata po-

svećenih estetici u nekoliko stručnih časopisa. Napokon, obeležavanje jubileja prigodno se okončava konferencijom *Perspektive estetike*, održanom na Filozofskom fakultetu u Beogradu u decembru.

Primljeno: 31.8.2018.
Prihvaćeno: 1.10.2018.